

УДК 37.091.26:94](477)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-15-188-202>

**ON THE ISSUE OF USING A HISTORICAL DOCUMENT
IN THE EXTERNAL EVALUATION OF THE HISTORY OF
UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN
EDUCATIONAL CHALLENGES**

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНОГО
ДОКУМЕНТУ НА ЗНО З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗАВДАНЬ ОСВІТИ**

Тетяна Соловійова,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри загальної
історії, правознавства і
методик навчання*

E-mail:

solovjovetetana001@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0797-2182>

*Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав,
вул. Сухомлинського, 30,
Київська обл., Україна, 08401*

Tetiana Soloviova,

*Ph.D. in Historical Sciences,
Assistant Professor Department
of General History, Science of
Law and Teaching Methods*

E-mail:

solovjovetetana001@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0797-2182>

*Research ID: AAB-1992-2021
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav,
30, Sukhomlynskooho Str.,
Pereiaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

Олеся Ткаченко,

*кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної історії,
правознавства і методик
навчання*

E-mail: Lesya612@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8836-3778>

Olesia Tkachenko,

*Ph.D. in Historical Science,
Assistant Professor of
Department of General History,
Science of Law and Teaching
Methods*

E-mail: Lesya612@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8836-3778>

Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав,
вул. Сухомлинського, 30,
Київська обл., Україна, 08401

*Hryhoriy Skovoroda University
in Pereyaslav,
30, Sukhomlynskooho Str.,
Pereyaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

Тетяна Ткаченко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри загальної
історії, правознавства і
методик навчання

E-mail:

tatiannatkachenko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8534-6091>

Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав,
вул. Сухомлинського, 30,
Київська обл., Україна, 08401

Tetiana Tkachenko,
*Ph.D. in Historical Science,
Assistant Professor of
Department of General History,
Science of Law and Teaching
Methods*

E-mail:

tatiannatkachenko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8534-6091>

*Hryhoriy Skovoroda University
in Pereyaslav,
30, Sukhomlynskooho Str.,
Pereyaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

ABSTRACT

The article considers the issue of using a historical document in the external evaluation of the history of Ukraine in the context of modern educational challenges. At the present stage of Ukraine's development, the state's educational policy is aimed at bringing it into line with the world-class educational system and should be focused on obtaining a quality learning outcome. In order to obtain objective and reliable data on the level of student achievement in Ukraine, an external independent evaluation is conducted, which is impartial, as it is carried out by institutions independent of educational institutions, using standardized test tasks.

Considerable attention is paid to the formation of the content of tests on the history of Ukraine. Tests are designed to determine the level of knowledge of students in the subject, the formation of skills and abilities to characterize, explain, justify, find cause-and-

effect relationships. Involvement in the analysis of historical documents will also help to form students' historical competence (chronological, spatial, logical, axiological, informational). This ability to navigate in historical time, to consider social phenomena in specific historical conditions, to find relationships in the development of society, economy, culture, religion, to understand the multiplicity of interpretations of the past and compare its different interpretations, ask questions and seek answers, be able to explain theoretical concepts, to characterize historical figures, to critically evaluate sources, to analyze differences in the positions of authors of sources, to comprehend connections between history and modern life.

The texts of historical sources offered at the external evaluation should be adapted for students to understand. The content of the document must meet the main scientific criteria, such as historicism, objectivity, integrity, alternative in the opinions, positions, views of the authors. The historical document should serve as a means of acquiring historical knowledge by students, help solve problems and creative tasks, and provide information about new facts, events, phenomena, illustrate and specify theoretical material.

Students should learn to express their own opinions about the statements reflected in the document, to draw conclusions about the extent to which the document objectively reflects the problem raised in it and corresponds to the historical circumstances being studied. It should be noted that most often the documents provide information about historical facts, rather than the historical process, so students for the reconstruction of historical reality should involve fiction, household and biographical material that contains the characteristics of historical figures. Through this interdisciplinary connection, students gain the opportunity to gain knowledge in history, literature, law and other subjects.

Keywords: *historical source, external independent evaluation, history of Ukraine, competence.*

Постановка проблеми. Освіта є базисом для розвитку будь-якого суспільства і тому в умовах розвитку України в євроінтеграційному контексті важливим є питання її якості. Однією із форм перевірки отриманих знань на уроках у закладах загальної середньої освіти є зовнішнє незалежне оцінювання, зокрема, з історії України. Це складне випробування для більшості учнів. Одна з його особливостей полягає в тому, що потрібно пам'ятати значні обсяги матеріалу з історії та вміти розрізняти і аналізувати джерела. Історичні документи допомагають вчителям-історії поглибити вивчення предмета в школі, проводити на високому рівні позакласні заходи, сприяють підвищенню інтересу школярів до шкільних курсів «Історії України», «Всесвітньої історії», «Правознавства». Документи політичного, соціально-економічного, правового спрямування допомагають реалізувати на уроках історії міжпредметні зв'язки, дозволяють учням орієнтуватись в процесі розвитку як вітчизняної так і всесвітньої історії.

Тексти документів, які використовуються в зовнішньому незалежному оцінюванні необхідно підбирати таким чином, щоб визначити рівень знань учнів з теми, сформованість їх умінь та навичок характеризувати, пояснювати, обґрунтовувати, знаходити причинно-наслідкові зв'язки. Також запропоновані матеріали повинні бути сформовані в хронологічній послідовності, на основі логічного зв'язку між подіями, перебуванні цих подій в контексті єдиного історичного процесу. Опрацювання будь-якого історичного документу учням необхідно починати з його первинного аналізу, зокрема, назви документу, авторства, де і коли його написано, для кого він призначений, з якою метою написаний, до якого періоду історії відноситься. Такий алгоритм допоможе учням підготуватися до подальшого поглибленого змістового аналізу документа.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз джерел надасть вчителю можливість вибору історичного документу з метою

використання його в сучасному процесі шкільного навчання історії та під час зовнішнього незалежного оцінювання. Інформаційні огляди історичних досліджень, методичної літератури дозволяють вчителям і учням орієнтуватися в процесі розвитку сучасної історичної науки, у пошуках і здобутках методики викладання історії, лінгвістичних матеріалах, пов'язаних з питаннями вдосконалення та уніфікації історичних наукових і методичних термінів, авторських програмах з історії, матеріалах, пов'язаних з викладанням суспільствознавчих і правознавчих предметів. Розвитку історичної науки і джерелознавства сприяють періодичні видання з проблем та питань історії, зокрема, науково-методичні журнали, на сторінках яких друкуються матеріали, присвячені проблемам вивчення предметів «Всесвітня історія», «Історія України», «Правознавство» (Власов, 2010: 3-17; Дудка, Дудка, 2010: 14-19; Святокум, 2011: 3-18). Серед дослідників, які вивчають питання підготовки абітурієнтів до зовнішнього незалежного оцінювання з історії України в контексті сучасних завдань освіти, варто зазначити Н. Лісову (Лісова, 2015), О. Сидоренко (Сидоренко, 2012, 2018). Питання формування оновленої джерельної бази та підвищення ефективності її використання в процесі навчання в сучасних умовах реформування історичної освіти досліджуються у працях Л. Задорожної (Задорожна, 2005). У наукових працях вчених досліджено різні аспекти запропонованої нами теми. Проте, означена проблема залишається актуальною, оскільки вивчення питання використання історичного документу на зовнішньому незалежному оцінюванні з історії України сприяє формуванню історичних знань, розвитку історичного мислення та підготовки шкільної молоді до свідомого життя.

Мета статті полягає у вивченні писемних історичних джерела, які аналізують учні на уроках історії і правознавства та на ЗНО з історії України.

Виклад основного матеріалу. Одержати інформацію про людину, суспільство, державу, про події, які відбувалися в різний час і в різних частинах світу можна тільки спираючись на історичні джерела. При вивченні фрагментів минулої реальності важливо розуміти особливості виникнення історичних джерел, критично їх оцінювати, правильно інтерпретувати, робити логічні висновки.

У програмі зовнішнього незалежного оцінювання з історії України виокремлено джерела, зокрема, речові, усні, писемні, візуальні, які є обов'язковим компонентом організації проблемного навчання та підвищення пізнавальної активності учнів. Робота вчителя й учнів з джерельною документальною базою починається з текстового та змістовного аналізу історичного документа. Необхідно правильно тлумачити їх, об'єктивно оцінювати рівень достовірності та інформаційної можливості пам'яток. Для відтворення картини минулого необхідно навчитися здобувати з джерела максимум потрібної інформації, в тому числі й прихованої, встановлювати зв'язки між окремими джерелами, формувати їх комплекси для отримання сукупності наукових фактів та узагальнюючих знань. З іншого боку, не можна відкидати впливу на інтерпретацію пам'яток минулого світоглядних та моральних орієнтирів, якими керується дослідник, працюючи з джерелами. Політична та ідеологічна заангажованість дослідника може призвести до того, що він не помітить у джерелі важливої інформації і, навпаки, «побачить» те, чого немає. Ідейні позиції, погляди автора, його ментальність, навіть, особисті риси характеру впливають на зроблені ним висновки. Ігнорування будь-яких джерел за класовою, ідеологічною або іншою подібною ознакою неприпустиме. Працюючи з джерелами, слід мати на увазі, що в кожному з них завжди є певний обсяг цінної інформації, залучення якої є професійним обов'язком історика.

При підборі історичних документів до різних тем, що вивчаються на уроках історії, необхідно керуватися принципом

науковості, що передбачає ознайомлення учнів з історичним процесом, враховуючи його об'єктивні закономірності, вироблення у них цілісного наукового світогляду. Важливими також є конкретно-історичний підхід, гуманізація та особистісна орієнтація, системність, комплексність, міжпредметна інтегрованість, альтернативно-проблемний підхід, що передбачає використання різноманітних історичних джерел, ознайомлення з різними точками зору на історичні події та явища (Задорожна, 2005).

Документ, який обирається для опрацювання, повинен відігравати важливу роль не тільки у вирішенні поставленої вчителем проблеми, а й у вивченні певного історичного періоду. Наприклад, учням 7-го класу, які знайомляться із середньовічною історією Європи і України, важливо зрозуміти сутність епохи, що виявляється в становленні нових форм соціального та духовного життя, політичних та правових систем, своєїрідної суспільної ієрархії, заснованої на принципі сюзеренно-васальної залежності. Це доба воєнних походів і міграцій населення, політичної роздробленості, поєднання політичної влади з власністю на землю, утвердження васальних відносин, формування основних суспільних станів – духовенства, лицарства, селянства, становлення і розвиток дрібного селянського господарства й посилення економічних визисків, розбудови міст, формування християнського світогляду і культури.

Грунтовний розгляд цих тем посилять аналіз різноманітних джерел. Важливе значення мають речові джерела, зокрема, пам'ятки матеріальної культури, такі як знаряддя праці, зброя, предмети побуту, монети, житлові будівлі, храми, замки, фортеці тощо. Вони є головними для з'ясування побутового, соціального, господарського, культурного життя народів періоду раннього середньовіччя. Основу історичних знань про цю епоху становлять писемні джерела як документальні (князівські акти, накази, збірки законів, грамоти тощо) так і розповідні (літописи, художні

твори, церковні проповіді, «життя» святих тощо). Серед них особливу цінність мають «Руська правда», «Повість временних літ», «Галицько-Волинський літопис», «Повчання Володимира Мономаха», «Слово о полку Ігоревім». Значний пласт важливої інформації зберігають усні джерела, зокрема, міфи, оповідання, легенди, приказки, билини, прислів'я, пісні, думи. Вивчення різноманітних джерел дає змогу учням відтворити цілісну картину середньовічної історії і сформувати свою точку зору на історичні факти, події, явища, що відбувалися.

Учні 8-го класу на уроках історії України вивчають період від Люблінської унії до середини XVIII ст. Завдання вчителя підібрати такі види джерел, які особливо важливі і цікаві при вивченні різних тем, ставити запитання і знаходити у документах відповіді та пояснювати їх у відповідності з сучасним рівнем розвитку науки і культури. Основним джерелом інформації цього періоду залишаються літописи. Унікальною сторінкою українського літописання є козацькі літописи – Самовидця, Григорія Граб'янки, Самійла Величка. За формою та змістом вони наближаються уже до історичних творів. Їх автори описували власні спостереження, використовували історичні праці сучасників, давні літописи, доступні офіційні документи, хроніки, щоденники, частина з яких не збереглася до нашого часу. Це зумовило особливу цінність козацьких літописів як історичних джерел. Більшість із них присвячена визвольній війні українського народу середини XVII ст.

Різноманітними за формою, чисельними за кількістю, важливими за значенням є актові історичні джерела – правові документи, в яких зафіксовані міждержавні угоди, договори, угоди між державою і приватними особами, між державою і церквою тощо. Важливе місце серед актових джерел займають законодавчі та нормативні документи органів влади всіх рівнів. Саме вони становлять основу всіх правових норм, які і визначають взаємовідносини в різних сферах життя суспільства. Після входження українських земель до складу

Великого князівства Литовського, а згодом до Речі Посполитої, на них поширилася дія Литовських статутів: 1529 р. («Старий»), 1566 р. («Волинський»), 1588 р. («Новий»), які охоплювали усі сфери права. Вони продовжували діяти і після приєднання українських земель до Польщі. А після Люблінської унії їх дія була поширена на Київщину, Волинь і Брацлавщину.

До аналізу на уроках історії у 8-му класі слід також долучити такі важливі документи, як «Ординація Війську Запорозькому реєстровому, що перебуває на службі Речі Посполитої», «Пункти для заспокоєння руського народу», «Березневі статті», «Віленське перемир'я», «Гадяцький договір», «Андрусівське перемир'я», «Бахчисарайський мирний договір», «Вічний мир», «Пакти й Конституція прав і вольностей Війська Запорозького». Ці матеріали несуть безпосередню інформацію про події, що стосувалися українських земель, особливостей їх політичного, військового, господарського та церковного життя. Аналіз джерел в свою чергу дає учням можливість навчитися основам науково-дослідницької роботи, формувати свою незалежну точку зору на історичні факти, події, явища, діяльність історичних осіб.

Учні 9-х класів вивчають історію українського народу, що охоплює час від другої половини XVIII до початку XX ст. Вони стають свідками багатьох історичних подій, серед яких заснування українських університетів, видання «Кобзаря» Т. Шевченка, початок та завершення промислової революції, національне відродження та формування української нації, знайомство із досягненнями науки і техніки, розвитком мистецтва, зародженням суспільно-політичних рухів і партій. Глибшому засвоєнню навчального матеріалу сприяють документи, які характеризують видатних історичних діячів цього періоду, таких як П. Калнишевський, Г. Сковорода, М. Лисенко, Б. Грінченко, І. Пулюй, М. Драгоманов, І. Франко, Є. Чикаленко та багато ін. Досить інформативними є документи, які розкривають внесок у розвиток української

економіки і культури цукрозаводчиків М. Терещенка, І. Харитоненка, В. Симиренка, Б. Ханенка, які були і найвідомішими українськими меценатами (Ткаченко & Грукач & Ткаченко, 2022).

Додаткову інформацію про події XIX ст. учні можуть отримати з наративних документів (мемуари, спогади, щоденники, особисті листи, автобіографії), політичних та наукових праць (статті, виступи, політичні есе, промови, документальні повісті), історичної художньої літератури тощо (Соловійова & Сіропол & Грукач, 2022). Використання писемних історичних джерел сприяє формуванню в учнів критичного ставлення до історичних подій і явищ, виробленню самостійних суджень та умінь аргументувати і відстоювати власний погляд на ту чи іншу історичну подію, виховувати в собі почуття впевненості у власних силах.

Учням 10-11-х класів для вивчення можна запропонувати законодавчі акти доби визвольних змагань українського народу, зокрема, «Універсали Центральної Ради», «Статут про державний устрій, права і вольності УНР», «Статут Генерального Секретаріату», «Тимчасова інструкція Генерального Секретаріату Тимчасового уряду», «Декларацію з програмою Директорії», законодавчі акти ЗУНР. Ці документи дають змогу простежити шлях українського народу до суверенної соборної держави.

Серед писемних джерел одне з важливих місць займають судово-слідчі документи. У них відображені гострі проблеми, що стосуються як окремих осіб так і партій, рухів, організацій, підприємств і суспільства в цілому. Наприклад, матеріали «Шахтинської справи», «Спілки визволення України», «Українського національного центру» тощо. Цей корпус джерел вміщує протоколи допитів, свідчення, доповідні записки, протоколи очних ставок, листи, заяви, обвинувальні вироки та інші документи.

Важливу інформацію містять правові акти, ухвалені після утворення Радянського Союзу, зокрема Конституції СРСР та

УРСР, радянсько-німецькі договори 1939 р., німецькі плани «Барбаросса» та «Ост», «Акт проголошення відновлення Української держави», закони «Про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік», «Про включення Північної Буковини та Хотинського, Акерманського і Ізмаїльського повітів Бессарабії до складу УРСР», «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР».

Законодавчі акти 90-х рр. ХХ ст. дають можливість простежити становлення та розвиток України як суверенної незалежної держави. Вирішальні кроки до суверенізації української держави пов'язані з такими конституційними актами, як «Декларація про державний суверенітет України», «Акт проголошення незалежності України», «Про громадянство України», «Декларація прав національностей України», «Про державний кордон України», «Про збройні сили України», «Конституція України».

На нашу думку, вивчення запропонованих джерел посилить обізнаність вчителів у процесі добору текстів історичних документів, а учням надасть можливість розвинути свої здібності, вдосконалити вміння та навички роботи з інформаційними джерелами та навчитися самостійно використовувати й здобувати потрібні знання. Для історичного документа, що є об'єктом вивчення, необхідно обирати першоджерела, оскільки вони вміщують інформацію про події наближені до дійсності. Першоджерело дає можливість кожному учневі відчувати себе дослідником, самостійно здобувати знання, керуватися особистою точкою зору з приводу думок, висловлених автором джерела.

Висновки. Таким чином, використання історичного документу на ЗНО з історії України сприяє виявленню рівня сформованості ключових та історичних компетентностей випускників школи, визначення результатів їх навчально-пізнавальної діяльності. Опрацювання історичних документів спрямовано на формування таких умінь і навичок, які б

дозволяли учням самостійно здобувати знання з різноманітних джерел та використовувати їх у подальшій діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Божинський В., Шаров О. Деякі питання проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE36304?an=1>

2. Власов В. Як перевірити та оцінити історичну компетентність учнів (до концепції контрольних робіт Державної підсумкової атестації з історії України). *Історія в школах України*. 2010. № 4. С. 3-17.

3. Дудка В., Дудка Л. Тести ЗНО з історії України: методологічні проблеми та типологія тестових матеріалів. *Історія в школах України*. 2010. № 2. С. 14-19.

4. Задорожна Л.В. Методика використання документів у процесі навчання історії. *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*. 2005. № 1. С. 29-33.

5. Лісова Н. Державна підсумкова атестація та зовнішнє незалежне оцінювання: здобутки, проблеми, розвиток. *Нова педагогічна думка*. 2015. № 4. С. 9-12.

6. Сидоренко О. Зовнішнє незалежне оцінювання у контексті підвищення якості освіти. *Український соціологічний журнал*. 2012. № 1. С. 21-26.

7. Сидоренко О.І. Зовнішнє незалежне оцінювання як складова системи забезпечення якості освіти: ризики та шляхи їх подолання. *Новий Колегіум*. 2018. № 2. С. 26-31.

8. Святокум О. Ми підемо в майбутнє, озираючись на минуле: чого вчить досвід проведення зовнішнього незалежного оцінювання з історії України. *Історія в школах України*. 2011. № 4. С. 13-18.

REFERENCE

1. Bozhynskiy V. & Sharov O. Deiaki pytannia provedennia u 2022 rotsi zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia rezultativ

navchannia, zdobutykh na osnovi povnoi zahalnoi serednoi osvity. [Some issues of conducting in 2022 an external independent assessment of the results of training obtained on the basis of complete general secondary education]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE36304?an=1>

2. Vlasov V. (2010). Yak pereviryty ta otsinyty istorychnu kompetentnist uchniv (do kontseptsii kontrolnykh robit Derzhavnoi pidsumkovoї atestatsii z istorii Ukrainy). [How to check and evaluate the historical competence of students (to the concept of control works of the State Final Certification on the History of Ukraine)]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 4, 3-17 [in Ukrainian].

3. Dudka V. & Dudka L. (2010). Testy ZNO z istorii Ukrainy: metodolohichni problemy ta typolohiia testovykh materialiv. [EIT tests on the history of Ukraine: methodological problems and typology of test materials]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 2, 14-19 [in Ukrainian].

4. Zadorozhna L. (2005). Metodyka vykorystannia dokumentiv u protsesi navchannia istorii. [Methods of using documents in the process of teaching history]. *Istoriia v serednykh i vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy*, 1, 29-33 [in Ukrainian].

5. Lisova N. (2015). Derzhavna pidsumkova atestatsiia ta zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia: zdobutky, problemy, rozvytok. [State final certification and external independent evaluation: achievements, problems, development]. *Nova pedahohichna dumka*, 4, 9-12 [in Ukrainian].

6. Sydorenko O. (2012). Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia u konteksti pidvyshchennia yakosti osvity. [External independent assessment in the context of improving the quality of education]. *Ukrainskyi sotsiologichnyi zhurnal*, 1, 21-26 [in Ukrainian].

7. Sydorenko O. (2018). Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia yak skladova systemy zabezpechennia yakosti osvity: ryzyky ta shliakhy yikh podolannia. [External independent evaluation as a component of the quality assurance system of education: risks and ways to overcome them]. *Novyi Kolehium*, 2, 26-31 [in Ukrainian].

8. Sviatokum O. (2011). My pidemo v maibutnie, ozyraiuchys na mynule: choho vchyt dosvid provedennia zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia z istorii Ukrainy. [We will go into the future looking back: what the experience of conducting an external independent assessment on the history of Ukraine teaches]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 4, 13-18 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання використання історичного документу на ЗНО з історії України в контексті сучасних завдань освіти. На сучасному етапі розвитку України освітня політика держави спрямована на приведення її у відповідність до освітньої системи світового рівня і повинна бути орієнтована на отримання якісного результату в навчанні. Для отримання об'єктивних та достовірних даних про рівень навчальних досягнень учнів в Україні і проводять зовнішнє незалежне оцінювання, яке є неупередженим, оскільки його здійснюють незалежні від навчальних закладів інституції, застосовуючи стандартизовані тестові завдання.

Значна увага приділяється формуванню змісту тестів з історії України. Тести складають таким чином, щоб визначити рівень знань учнів з предмету, сформованість умінь та навичок характеризувати, пояснювати, обґрунтовувати, знаходити причинно-наслідкові зв'язки. Залучення до аналізу історичних документів допоможе також сформувати в учнів історичну компетентність (хронологічну, просторову, логічну, аксіологічну, інформаційну). Це уміння орієнтуватися в історичному часі, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, знаходити взаємозв'язки в розвитку соціуму, господарства, культури, релігії, розуміти множинність трактувань минулого та зіставляти різні його інтерпретації, ставити запитання та шукати відповіді, уміти пояснювати теоретичні поняття, характеризувати історичні постаті, критично оцінювати джерела, аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел, осмислювати зв'язки між історією і сучасним життям.

Тексти історичних джерел, що пропонуються на ЗНО, мають бути адаптовані для їх розуміння учнями. Зміст документа повинен відповідати головним науковим критеріям, таким як історизм, об'єктивність, цілісність, альтернативність в думках, позиціях, поглядах авторів. Історичний документ повинен слугувати як засобом здобуття історичних знань учнями, допомагати вирішувати проблемні і творчі завдання, так і надавати інформацію про нові факти, події, явища, ілюструвати та конкретизувати теоретичний матеріал.

Школярі повинні навчитися висловлювати власні думки відносно тверджень, відображених в документі, робити висновки наскільки документ об'єктивно відображає проблему, висунуту в ньому та відповідає історичним обставинам, що вивчаються. Слід зазначити, що найчастіше документи надають інформацію про історичні факти, а не історичний процес, тому учні для реконструкції історичної дійсності повинні залучати художню літературу, побутовий та біографічний матеріал, який містить характеристики історичних діячів. Через такий міжпредметний зв'язок учні здобувають можливість отримувати знання як з історії, літератури, правознавства так і інших предметів.

Ключові слова: історичне джерело, зовнішнє незалежне оцінювання, історія України, компетентність.